

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

Turvallisuuskomitean sihteeristön näkemyksen mukaan maaseutupoliittinen selontekoluonnos tarjoaa kattavan kuvauksen maaseutupolitiikan nykytilasta. Tulevaisuuden näkymät jäävät kuitenkin yleisluontoisiksi ja varovaisiksi. Selonteossa korostetaan jatkuvuutta ja olemassa olevien rakenteiden kehittämistä, mutta rohkeat visiot, systemiset uudistukset tai vaihtoehtoiset tulevaisuusskenaariot puuttuvat.

Maaseutupoliittinen selonteko tarjoaa arvokkaan lähtökohdan maaseudun kehittämisen tarkastelulle, mutta sen vaikuttavuus jää osin rajalliseksi puutteellisen konkretian, epäselvän vastuunjaon ja varautumisen näkökulman ohuuden vuoksi. Jotta selonteko voisi toimia strategisena työkaluna mm. maaseudun elinvoiman ja turvallisuuden vahvistamisessa, sen sisältöä tulisi täydentää rohkeilla tulevaisuusskenaarioilla, selkeillä toimenpiteillä ja mittareilla sekä vahvemmallalla hallinnonalojen, alueiden ja toimijoiden välisellä koordinaatiolla. Etenkin maaseudun ja kaupunkien välinen yhteistyö ansaitsee erityistä huomiota. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että kaikki maaseutualueet ja niiden moninaiset asukasryhmät tulevat huomioiduiksi kehittämistoimissa. Vahvistamalla selonteon strategista otetta ja toimeenpanon edellytyksiä voidaan varmistaa, että maaseudun potentiaali hyödynnetään täysimääräisesti osana kestävää ja turvallista yhteiskuntaa.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Suomessa on toteutettu organisoitua maaseutupolitiikkaa vuosikymmenten ajan, mikä tuo jatkuvuutta ja kokemusta politiikan kehittämiseen. Toisaalta suunnittelujärjestelmän vahvuudet, joita ovat mm. poikkihallinnollisuus ja verkostomaisuus, voivat nykymallissa kääntyä myös heikkouksiksi. Suunnittelujärjestelmän merkittävimpana heikkoutena on, että maaseutupoliittinen kokonaisohjelma ei ole rahoitusohjelma, vaan se toimii informaatio-ohjauksen välineenä. Ohjelma

toki tehdään laajassa yhteistyössä, mutta sen hallinnonalojen, eri alueiden ja toimijoiden välinen koordinointi on vaikeata. Selontekoluonnoksessa mainitaan maaseutuasioiden poikkihallinnollisuus, mutta ei kuvata, kuka johtaa ja koordinoi maaseutupolitiikan toimeenpanoa kokonaisuutena. Maaseutupolitiikan työtä ja toimintaa ohjaa ja linjaa toki maaseutupolitiikan neuvosto, mutta maaseutupolitiikan toimeenpanon osalta tulisi nähdä myös laajempi alueellinen kokonaisuus. Selontekoluonnoksessa maakuntien, kuntien ja valtion välinen työnjako jää osin epäselväksi, ja tehtävien vastuut ovat yleisluontoisia. Tämä voi johtaa epäselvyyksiin vastuunjaossa ja heikentää yhteistoiminnan tehokkuutta. Selkeä johtamis- tai yhteistyörakenne helpottaisi toimeenpanoa ja varmistaisi resurssien riittävyyden.

Luonnoksessa etenkin maakunnilla on tärkeä, mutta osittain epämääräinen rooli. Ne tunnistetaan aluekehityksen ja maaseudun elinvoiman edistäjinä, mutta tehtävät ja resurssit eivät ole selkeästi jäsenneiltyjä. Jos toimenpiteet kohdistuvat epätasaisesti, osa maaseutualueista voi jäädä kehityksen ulkopuolelle, mikä lisää alueellista eriarvoisuutta.

Selontekoluonnoksessa mainitaan maaseudun ja kaupunkien keskinäisriippuvuus, mutta näkökulma jää yleiselle tasolle konkretian puuttuessa. Monipaikkaisuus mainitaan, mutta siihen liittyvät palvelutarpeet, osallistumismahdollisuudet ja hallinnolliset haasteet jäävät osin käsittelemättä. Tämä voi johtaa epäselvyyksiin palveluiden saatavuudessa ja päätöksenteossa. Luonnoksessa jää melko yleiselle tasolle myös se, miten kaupungit voisivat hyötyä maaseudun elinvoimasta tai osallistua sen tukemiseen. Tämä voi ylläpitää vastakkainasettelua ja estää synergian syntymistä, myös turvallisuusasioissa.

Hallinnollinen jako, jossa maaseutupolitiikka ja kunta- sekä kaupunkipolitiikka kuuluvat eri ministeriöiden tehtäväkenttään, voi rajoittaa selonteon vaikuttavuutta. Ilman ministeriöiden laajempaa sitoutumista maaseutupoliittiset toimenpiteet voivat jäädä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan sisäisiksi. Luonnoksessa tämä haaste tunnistetaan, mutta toimenpide-esitykset tämän kehityskulun estämiseksi eivät välttämättä ole riittäviä. Eräänä haasteena toki on, että toisistaan irrallisia alueellisia strategioita, jotka kukin koskevat jotakin tiettyä maantieteellistä aluetta tai politiikkalohkoa, on useita ja kukin strateginen asiakirja keskittyy vahvimmin vain laatijan omaan näkökulmaan. Nämä voivat heikentää mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi kuntien rahoitukseen ja palveluihin, alueelliseen investointipolitiikkaan ja verotuksellisiin kannustimiin. Maaseutu-, kunta- ja kaupunkipolitiikka tulisi entistä tehokkaammin kytkeä yhteen strategisesti, esimerkiksi kehittämällä valtioneuvoston aluekehittämispäätöstä yhteisten kokonaisvaltaisten tavoitteiden suuntaan ja kasvattamalla sen velvoittavuutta.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Maaseutupoliittisen selonteon virkavalmistelua on ohjannut eri hallinnonalojen edustajista muodostettu ohjausryhmä, minkä lisäksi valmistelun aikana on kuultu laaja-alaisesti eri sidosryhmiä. Tämä on mahdollistanut sen, että maaseutualueiden tilannekuvaa ja muutostekijöitä on tarkasteltu kokonaisvaltaisesti ja näkökulmat ovat hyvin ajantasaisia.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Maaseudun rooli kokonaisturvallisuudessa

Selontekoluonnos ei jäsennä selkeästi maaseudun roolia tai toimijoita kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Luonnoksesta puuttuu systemaattinen kuvaus siitä, miten eri hallinnonalat, kunnat, järjestöt ja kansalaiset osallistuvat varautumiseen ja sen kehittämiseen. Konkreettiset toimenpiteet, kuten paikallisten varautumissuunnitelmien tai harjoitusten rooli, jäävät käsittelemättä.

Maaseutupoliittinen selonteko voisi parhaimmillaan nostaa maaseudun strategista merkitystä kansallisessa varautumisessa, lisätä kriisinsietokykyä ja vahvistaa yhteisöjen omatoimisuutta.

Kyläyhdistysten, seurakuntien ja järjestöjen roolia varautumisessa tulisi entisestään konkretisoida, sillä tämä voisi lisätä paikallista sitoutumista ja toimintavalmiutta. Kokonaisturvallisuuden mallissa kansalaiset ja yhteisöt ovat keskeisiä toimijoita, mutta selontekoluonnoksessa heidän roolinsa maaseutupoliitiikan visioissa ja toimenpiteissä jää silti vähäiselle huomiolle.

Vaikuttavuuden arviointi ja jatkuva kehittäminen olisi helpompaa, jos selonteossa esitetään selkeitä mittareita tavoitteiden toteutumisen seuraamiseksi. Erityisesti varautumisen osalta tämä olisi tärkeää, jotta maaseudun rooli kriisinkestävyysluomisessa tulisi täysimääräisesti hyödynnetyksi ja varautumistoimet olisivat ennakoivia eikä reaktiivisia.

Alueiden kehitys

Selontekoluonnos ottaa kantaa alueiden kehityksen eriytymiseen, mutta lähestyy aihetta pääosin kehittämisen ja tasapainottamisen näkökulmasta. Sen sijaan syvällinen analyysi eriarvoisuuden syistä ja vaikutuksista puuttuu, kuten myös aluepoliittinen uudelleenarviointi. Luonnoksessa tunnistetaan, että jo nykyisellään osa maaseutualueista kasvaa ja monipuolistuu, kun taas toiset kokevat väestökatoa ja palveluiden heikkenemistä. Toimenpiteiden kohdentuminen eri alueille jää epäselväksi, mikä voi johtaa siihen, että kasvavat alueet hyötyvät enemmän kuin taantuvat.

Luonnos tarkastelee talouskasvua alueellisen elinvoiman, kestävä kehityksen ja resurssien hyödyntämisen näkökulmasta, mutta ei esitä valtakunnallisia talouskasvutavoitteita tai konkreettisia toimenpiteitä yksityisten investointien houkuttelemiseksi. Maaseudun roolia kansantaloudessa ei kvantifioida tai analysoida syvällisesti.

Demografinen näkökulma ja yhdenvertaisuus

Selontekoluonnos tunnistaa maaseudun demografiset haasteet, mutta esimerkiksi nuorten ja työikäisten sitouttamiseen maaseudulle esitetään varsin vähän suoria toimenpiteitä. Nuorten ja työikäisten kato maaseudulta vaikuttaa pitkällä aikavälillä alueiden kriisinkestävyyteen ja palveluiden jatkuvuuteen.

Maaseudun moninaisuus, kuten kieli- ja kulttuurivähemmistöt, vammaiset ja maahanmuuttajat, jäävät luonnoksessa vähälle huomiolle. Näiden ryhmien erityistarpeiden sivuuttaminen voi heikentää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Toisaalta taas, näiden ryhmien tarjoama potentiaali voi niin ikään jäädä hyödyntämättä.

Johtamiseen, yhteistyöhön sekä maaseudun ja kaupunkien keskinäisriippuvuuteen liittyvät haasteet on tuotu esille kohdassa 2. (Maaseutupoliittinen suunnittelujärjestelmä).

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Visio on sisällöllisesti olennainen, koska se tunnistaa keskeisiä maaseudun kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. Visio on selontekoluonnoksessa kuitenkin varsin maltillinen ja varovainen korostaen olemassa olevien rakenteiden kehittämistä. Systemiset uudistusesitykset kuitenkin puuttuvat.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Kokonaisuutta olisi ennakointinäkökulmasta kannatettavaa käsitellä erilaisten vaihtoehtojen skenaarioiden valossa (esimerkiksi väestönmuutoksen kiihtyminen tai ilmastonmuutoksen vaikutusten kasvaminen) ja sisällyttää niihin konkreettisia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi nuorten maaseututyöllisyysohjelma. Skenaariot voisivat auttaa tunnistamaan vielä paremmin, mitkä toimenpiteet ovat kriittisiä kaikissa tulevaisuuden vaihtoehdoissa ja mitkä riippuvat kehityksen suunnasta.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset (Mikäli ongelmia esiintyy useamman vastauksen lisäämisessä lisääthän vastaukset kohtaan 7)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Selontekoluonnoksen poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset ovat hyvin valittuja ja toteutuessaan vahvistavat maaseudun asemaa osana kansallista kehitystä. Ne käsittelevät maaseudun keskeisiksi tunnistettuja haasteita. Kehittämissuositukset edistävät maaseudun veto- ja pitovoimaa sekä tukevat alueiden elinvoimaa. Erityisesti maaseutupoliittisen suunnittelujärjestelmän terävöittäminen vastuunjakoa selkeyttämällä ja poikkihallinnollista koordinaatiota vahvistamalla, voi edesauttaa kaikkien kehittämissuositusten käytännön toteutusta ja parantaa maaseutupolitiikan vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä. Maaseutupoliittista suunnittelujärjestelmää terävöittämällä on mahdollisuus tehdä myös rakenteellisia uudistuksia, jotka tehostavat hallinnonalojen, alueiden ja muiden eri toimijoiden välistä yhteistyötä, parantaa politiikkatoimien yhteensovittamista sekä vähentää päällekkäisyyksiä.

Laajempi alueellinen lähestymistapa, jossa kaupunkeja ja niitä ympäröivää maaseutua kehitettäisiin tiiviissä yhteistyössä, voisi luoda paremmat edellytykset resurssien tehokkaalle käytölle, palveluiden yhteensovittamiselle ja monipaikkaisuuden hallinnalle. Kaupunkien osallistuminen maaseudun kehittämiseen ei ainoastaan tue maaseudun elinvoimaa, vaan tarjoaa myös kaupungeille mahdollisuuksia hyödyntää maaseudun tarjoamia resursseja. Tällainen synerginen kehittäminen edellyttää yhteisiä strategioita, investointipolitiikan koordinoitua ja hallinnollisten rajojen ylittämistä.

Jatkossa olisi tärkeää varmistaa, että kehittämissuosituksot kytkeytyvät selkeästi mitattaviin tavoitteisiin ja että niiden toimeenpanoa seurataan systemaattisesti.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

**Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuosituksot (1-5 kappaletta)?
(Merkitse kehittämissuosotusten numerot 1-24)**

-

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

-

Korvala Petteri
Turvallisuuokomitean sihteeristö

Ojala Mirva

Turvallisuuskomitean sihteeristö - Turvallisuuskomitean sihteeristö